

УДК 332.3

І. С. Смага,

д. б. н., професор, професор кафедри землевпорядкування та кадастру,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕНТИ ТА РЕНТНОГО ДОХОДУ ПРИ ВИРОЩУВАННІ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

I. Smaga,

doctor of Biology, professor, professor of the department of land management
and cadastre Chernivtsi National University named after Yuriy Fedjkovych, Chernivtsi

FORMATION OF NORMATIVE DIFFERENTIAL LAND RENTAL RATES AND RENT INCOME IN THE CULTIVATION OF CEREALS

Проаналізовано сутність диференціальної земельної ренти та диференціального рентного доходу, а також сучасні аспекти їх визначення на окремих ґрунтах за економічними показниками вирощування зернових і зернобобових культур. Прослідковано можливість визначення диференціального рентного доходу по Україні за результатами господарської діяльності аграрних підприємств у сучасних економічних умовах та проблеми його фіксації на окремих ґрунтах. Встановлено параметри і закономірності формування диференціальної земельної ренти і та диференціального рентного доходу на ґрунтах різної генетичної природи та гранулометричного складу з використанням нормативів урожайності та виробничих витрат на вирощування зернових і зернобобових культур за природної та потенційної родючості ґрунтів.

The essence of differential land rent and differential income, as well as modern aspects of their determination on certain soils based on economic indicators of growing of cereals and leguminous cultures have been analyzed. The possibility of determining the differential rental income in Ukraine on the results of economic activity of agricultural enterprises in the current economic conditions and the problems of its fixation on certain soils has been considered. The parameters and regularities of formation of differential land rent and differentiated income on the soils of different genetic nature and granulometric composition with the use of crop yield norms and production costs for growing of grain and leguminous crops in the conditions of natural and potential fertility of soils have been established.

Ключові слова: диференціальний рентний дохід, диференціальна земельна рента, природна родючість ґрунту, потенційна родючість ґрунту, нормативний урожай, нормативні витрати, зернові культури, ґрунт.

Key words: differential rental income, differential land rent, natural fertility of soils, potential fertility of soils, normative crop yield, normative costs, cereals, soil.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Формування земельних відносин, фіскальної та бюджетної політики в аграрній сфері,

визначення обсягів виробництва рослинницької продукції, рівня ефективності використання орних земель, удосконалення методології земельно-оціночних робіт і встановлення рин-

кової вартості земель сільськогосподарських угідь в значній мірі пов'язані з розумінням природи диференціальної земельної ренти. Вона виступає регулюючим фактором земельних відносин та економічною формою реалізації прав власності на землю через орендну плату, здійснює вагомий вплив на величину кадастрової і ринкової вартості земель сільськогосподарського призначення, а в умовах регульованої з боку держави економіки — й на розмір земельного податку та плати за оренду землі. Глибокий аналіз дії закону земельної ренти в сучасних умовах дозволить запропонувати заходи щодо покращення еколого-економічної ефективності аграрного сектору економіки та доступні методи визначення диференціального рентного доходу на орних землях.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Численними дослідженнями встановлено, що земля у випадку використання її для здійснення підприємницької діяльності в сільському господарстві продукує диференціальну ренту, яка чітко відображає рівень її природної родючості. Тому в основі методології оцінювання земель сільськогосподарського призначення лежить теорія земельної ренти.

За уявленнями У. Петті [10], рента (наддохід) у грошовому обчисленні — це різниця між вартістю продукції та загальними витратами, включаючи відшкодування капіталу, віддачу на капітал та прибуток товаровиробника. О.І. Гуторов розглядає диференціальну ренту (рентний дохід) як додатковий чистий дохід власників землі і землекористувачів, що пов'язаний з використанням середніх і кращих за умовами місцерозташування та якісними (з точки зору родючості ґрунтів) характеристиками земельних ділянок. Вважається, що будучи похідною як від природних, так і антропогенних факторів, земельна рента має лише загально-економічне трактування та не має чіткого алгоритму обчислення [3].

Під час останнього туру робіт з економічної оцінки земель сільськогосподарського призначення та з їх нормативної грошової оцінки (1995 рік) інформаційною базою для визначення диференціального рентного доходу виступали результати господарської діяльності сільськогосподарських підприємств з вирощування зернових та зернобобових культур. У сучасних умовах пропонується скористатися реальною урожайністю сільськогосподарських культур за останні 5-7 років та виробничими витратами на їх вирощування, які враховували б за-

стосування сучасної техніки, рівень оплати праці, вартість матеріально-технічних ресурсів [16]. Зважаючи на спрощення, а нерідко й відсутність обліку нині в аграрних підприємствах, реалізація такого підходу видається досить проблематичною. Більш реальними є пропозиції використовувати дані щодо нормативної урожайності культур і технологічних витрат на їх вирощування [8; 17], або величини природного урожаю і середньої його собівартості на конкретній земельній ділянці [18].

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — встановити закономірності виникнення диференціального рентного доходу та диференціальної ренти I на ґрунтах з різним рівнем природної родючості на основі нормативних показників урожайності та виробничих витрат на вирощування зернових культур.

Предмет досліджень — процеси виникнення диференціальної земельної ренти та диференціального рентного доходу при вирощуванні зернових культур.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕНЬ

В умовах ліквідації державної монополії на землю та розвитку приватного землекористування одними з найбільш дискусійних виявилися проблеми визначення диференціального рентного доходу, земельної ренти. Питання щодо сутності даних економічних категорій залишається дискусійним. В законодавстві України "диференціальний рентний дохід" і "диференціальна рента" вживаються як синоніми. Зокрема в Законі України "Про оцінку земель" під земельною рентою (рентним доходом) розуміється дохід який можна отримати із землі як фактора виробництва залежно від якості та місця розташування земельної ділянки, а в національному стандарті № 2 "Оцінка нерухомого майна" рентний дохід (земельна рента) — розглядається як дохід, що може бути отриманий із землі як засобу виробництва залежно від якості та місця розташування земельної ділянки [6; 11]. Згідно з іншими точками зору, диференціальний рентний дохід розглядається як матеріальна основа диференціальної земельної ренти [19], або навпаки — диференціальний рентний дохід включає диференціальну земельну ренту I та II [4; 14].

В економічній теорії диференціальна земельна рента та диференціальний рентний дохід розглядаються як дві різні економічні категорії, незважаючи на їх однакову природу. Диференціальна рента утворюється на кра-

щик і середніх за якістю землях, а на гірших вона практично відсутня (так звані безрентні землі). Диференціальний рентний дохід — це всякий надлишок над нижчим рівнем диференціальної ренти [9], наприклад, рівня мінімальної прибутковості, за якого стає можливим розширене відтворення. Вважається, що на землях гіршої якості він не створюється.

Диференціальний рентний дохід відображає загальну дохідність використання земель з одночасним урахуванням їх якості та рівня інтенсивності землеробства. Його матеріальною основою на землях сільськогосподарського призначення є різниця між вартістю валової продукції та сукупними витратами на її виробництво з урахуванням нормативного прибутку. Він виникає в результаті вищої продуктивності землеробської праці на кращих та середніх за якістю землях за внаслідок створення додаткового продукту, виступає узагальнюючим показником економічної оцінки та найбільш інтегрованим кількісним відображенням різниці в економічному ефекті від використання різних за якістю земель для вирощування сільськогосподарських культур.

Показники продуктивності земель, ефективності їх використання та дохідності (диференціальний рентний дохід) в абсолютних та відносних одиницях, які були отримані за результатами останнього туру робіт з економічної оцінки земель (1988 рік) в умовах стабільності цін на сільськогосподарську та промислову продукцію для потреб сільського господарства були достатньо об'єктивними для того часового періоду і враховували індивідуальні умови виробництва. Вони відображені в шкалах часткової економічної оцінки агропромислових груп ґрунтів за ефективністю вирощування зернових культур (без кукурудзи) та інших культур, складених в розрізі земельно-оціночних районів. На орних землях по Україні за показниками господарської діяльності сільськогосподарських підприємств з виробництва зернових і зернобобових культур (без кукурудзи) у 1988—90 рр. диференціальний рентний дохід формувався на рівні 7,4 ц/га зерна. З врахуванням абсолютного рентного доходу (1,6 ц/га) величина загального диференціального рентного доходу складала 9,0 ц/га [9].

За нових економічних умов господарювання показники диференціального рентного доходу по Україні при вирощуванні зернових і зернобобових культур були досить динамічними — від від'ємних значень в 1998—99 рр. до 3,0—7,6 ц/га в 2001—2007 рр. Саме чітка тенденція до зростання його величини стала підставою для висновку щодо необхідності онов-

лення показників нормативної грошової оцінки орних земель на сучасній інформаційній основі й приведення їх до реального стану економіки [17]. Однак у послідуєчі роки він не отримувався, головне через високі темпи зростання виробничих витрат [5]. Варто зазначити, що на дохідність аграрного виробництва в сучасних умовах істотний вплив здійснюють ринкові фактори. Отже, значення диференціального рентного доходу, визначені за результатами господарської діяльності аграрних підприємств в 1988—90 рр. не можна вважати об'єктивними для сучасних економічних умов.

Визначення диференціального рентного доходу на рівні агропромислових підприємств (загальна економічна оцінка землі) чи окремих агропромислових груп ґрунтів (часткова економічна оцінка землі) за використаною під час останнього туру робіт з економічної оцінки землі методикою в сучасних умовах стає неможливим через спрощення, а нерідко й відсутність в агропромислових підприємствах відповідного обліку та звітності. Тому один з реальних шляхів визначення диференціального рентного доходу на орних землях в розрізі агропромислових груп ґрунтів полягає у використанні нормативної (еталонної) величини урожаю зернових культур та врахуванні рівня пов'язаних з нею нормативних технологічних (виробничих) витрат для конкретних агропромислових груп ґрунтів.

Величини нормативного урожаю зернових культур були отримані за результатами польових дослідів, проведених науково-дослідними установами на найпоширеніших агропромислових групах ґрунтів [15; 17]. Нормативною може бути природна урожайність, що відповідає природним властивостям ґрунту і потенційна, що відповідає продуктивності, якої можливо досягти за умови оптимізації поживного режиму ґрунту. Встановлено, що продуктивність ґрунтів України диференціюється за окремими їх типами і зростає від дерново-підзолистих ґрунтів Полісся до чорноземів типових Лісостепу і знову знижується до чорноземів південних і темно-каштанових ґрунтів [7].

Нормативний диференціальний рентний дохід отримується як різниця між вартістю нормативного урожаю на конкретній агропромисловій групі ґрунту і витратами на його вирощування та мінімальним рівнем рентабельності виробництва, що забезпечує розширене його відтворення (35% від виробничих витрат).

Використання нормативних показників дає змогу оцінити дохідність земель за природної та ефективної родючості ґрунту в тому випадку, якщо вони не зазнали впливу деградаційних

процесів. Величину нормативної урожайності в такому випадку необхідно коригувати відповідно до реальних показників агрохімічних властивостей ґрунту [13]. Диференціальний рентний дохід, визначений за показниками фактичної урожайності відображає господарську діяльність аграрного підприємства з вирощування зернових і зернобобових культур, а нормативної урожайності — природний потенціал землі без урахування здібностей землекористувача.

На момент розрахунку диференціального рентного доходу ґрунти сільськогосподарських угідь володіють вже штучною родючістю, набутою в процесі господарського використання. Це ускладнює завдання виокремлення I-ї та II-ї його форм, оскільки залежно від характеру антропогенного впливу можливе погіршення чи поліпшення властивостей ґрунту, а отже, й буде отримуватися нижча, або вища величина зазначеного показника.

Нами розраховано диференціальний рентний дохід за нормативними даними урожайності та виробничих витрат при вирощуванні зернових і зернобобових культур (станом на 2014 рік) у розрізі деяких агровиробничих груп ґрунтів з використанням даних, наведених у статті Н. Соловяненко [15]. Розрахунки здійснено окремо для нормативної урожайності зернових і зернобобових культур за природної та потенційної родючості ґрунтів та відповідними їй нормативами затрат на їх вирощування на окремих агровиробничих групах ґрунтів. При розрахунках було прийнято, що середня ціна реалізації зерна в 2014 році становила 185,9 грн/ц.

Закономірне зростання урожайності цих культур як за природної, так і потенційної родючості з поважанням гранулометричного складу ґрунту видається цілком закономірним. Збільшення виробничих витрат на вирощування в цьому ж напрямі зумовлене підвищенням питомого опору ґрунтів. При інтенсифікації землеробства (потенційна родючість) різниця в нормативах витрат на вирощування зернових культур складає 187,2 грн/га, а різниця в урожайності — 8,5 ц/га (табл. 1).

Диференціальний рентний дохід за природної родючості закономірно підвищується з поважанням гранулометричного складу в межах кожної агровиробничої групи ґрунту. Зокрема на дерново-підзолистих ґрунтах — від піщаних до легкосуглинкових різновидів його величина зростає на 1,7 ц/га, на темно-сірих опідзолених ґрунтах — від супіщаних до важкосуглинкових і легкоглинистих різновидів на 1,6 ц/га, на чорноземах типових середньо гумусних — від легкосуглинкових до важкосуглинкових і

легкоглинистих різновидів на 3,2 ц/га. Це свідчить про підвищення природного потенціалу ґрунту завдяки вищій гумусованості та ліпшій забезпеченості елементами мінерального живлення рослин. Найвищого значення нормативний диференціальний рентний дохід набуває на чорноземах типових середньогумусних важкосуглинкових та легкоглинистих — 7,97 ц/га. З підвищенням рівня природної родючості ґрунту частка диференціального рентного доходу в урожаї зростає до 23—27%.

За чинних нормативів при потенційній родючості диференціальний рентний дохід формується тільки на темно-сірих опідзолених важкосуглинкових та легкоглинистих ґрунтах (0,9), чорноземах типових середньогумусних середньосуглинкових та важкосуглинкових і легкоглинистих (1,3 і 3,9 ц/га відповідно). Це в кілька разів менше, ніж за природної родючості. Отже, при внесенні мінеральних добрив різко зростають виробничі витрати, а пропорційного зростання урожайності не відбувається. Така закономірність може бути зумовлена завищеними значеннями нормативів витрат, заниженими — нормативів потенційної урожайності зернових культур. Коефіцієнт норми рентабельності, як вважають дослідники, доцільно прийняти на рівні ставки НБУ [12], а не використовувати його завищені значення (0,35). Зазначимо, що за даних нормативів урожайності та виробничих витрат вирощування зернових і зернобобових культур на всіх агровиробничих групах ґрунтів виявилось прибутковим.

Погодно-кліматичні чинники, коливання рівня виробничих затрат, цін на продукцію та засоби для її виробництва можуть призвести до того, що фактичні результати господарювання будуть відрізнятися від нормативних показників. Це зумовить зміну індивідуальної вартості та відобразиться на фактичній величині диференціальної земельної ренти [3]. Тому доцільно розробити нормативи для конкретних природно-економічних умов, наприклад, для окремих земельно-оціночних районів.

Обмеженість землі та неможливість її відтворення зумовлюють виникнення монополії власності на землю, яка породжує абсолютну ренту, розмір якої (1,6 ц/га) встановлено державою на однаковому рівні для всіх земель сільськогосподарського призначення, незалежно від їх якості та місця розташування. При монополії господарювання на землі виникає особливий вид доходу, який отримує землекористувач — диференціальна земельна рента. Вона розглядається як особлива частина доходу постійного характеру, що формується

Таблиця 1. Нормативний урожай та диференціальний рентний дохід за природної та потенційної родючості ґрунту (станом на 2014 рік)

№ п/п	Гранулометричний склад ґрунту	Урожай, ц/га		Диференціальний рентний дохід, ц/га	
		природна родючість	потенційна родючість	природна родючість	потенційна родючість
Дерново-підзолисті ґрунти на піщаних відкладах					
1	піщані	16,6	33,1	1,35	-2,94
2	глинисто-піщані	18,7	33,5	1,97	-2,62
3	супіщані	20,8	34,0	2,56	-2,19
4	легкосуглинкові	22,9	34,9	3,13	-1,39
Темно-сірі опідзолені та слабо реградовані ґрунти					
5	супіщані	22,3	31,4	3,30	-3,60
6	легкосуглинкові	25,1	33,2	3,79	-2,94
7	середньосуглинкові	27,3	35,2	4,46	-1,09
8	важкосуглинкові та легкоглинисті	30,8	37,3	4,87	0,93
Чорноземи типові середньогумусні					
9	легкосуглинкові	28,4	35,2	4,79	-1,09
10	середньосуглинкові	31,5	37,7	5,58	1,33
11	важкосуглинкові та легкоглинисті	34,7	40,3	7,97	3,93

на землях з середньою та вищою родючістю ґрунту та в умовах кращого місце розташування земельних ділянок. Систематичне окультування та підвищення родючості ґрунту створює передумови для отримання вищої земельної ренти. При визначенні її величини слід враховувати основні рентоутворюючі фактори, за критерії оцінки яких пропонується взяти дохідність та продуктивність земель сільськогосподарського призначення [1].

Природа ренти як різниці в доходах зумовлює існування її I та II форм. За рівновеликих виробничих затрат на кращих і середніх щодо природної родючості земельних ділянках створюється надлишковий продукт, який у випадку його реалізації набуває форми диференціальної земельної ренти I. В процесі інтенсифікації землеробства при зростанні додаткових вкладень у земельну ділянку виникає диференціальна рента II, в основі якої лежить диференціальна рента I.

Залежність між зазначеними видами рент полягає у використанні природної та штучної родючості. Диференціальна рента II відрізняється від диференціальної ренти I тим, що виникає не через відмінності в рівні природної родючості ґрунтів земельних ділянок, а внаслідок штучно досягнутої різниці в родючості між ґрунтами окремих земельних ділянок за рахунок здійснення послідовних капіталовкладень.

Ефективність витрат на вирощування сільськогосподарських культур визначається якістю ґрунтів та знаходить свій прояв у різних рівнях їх урожайності та диференціальної ренти. В економічній теорії прийнято розрізняти нормативну, яка характеризує відносний рівень потенційної родючості ґрунту та фактичну диференціальну ренту, тобто за результатами землеробського використання землі. Зазвичай, під впливом природних, організаційно-господарських та інших чинників фактичні показники

Таблиця 2. Прибутковість вирощування зернових культур на ґрунтах різного генезису за нормативами урожайності та виробничих витрат (станом на 2014 рік)

Гранулометричний склад ґрунту	Прибуток, грн/га		Диференціальна рента I	
	умовний	нормативний	грн/га	ц/га
Дерново-підзолисті ґрунти на піщаних відкладах				
піщані	986,1	734,9	-	-
глинисто-піщані	1172,6	806,3	186,5	1,00
супіщані	1355,3	879,0	369,2	1,99
легкосуглинкові	1534,5	952,9	548,4	2,95
Темно-сірі опідзолені та слабо реградовані ґрунти				
супіщані	1528,8	915,9	542,7	2,92
легкосуглинкові	1732,3	1026,8	746,2	4,01
середньосуглинкові	1929,4	1101,0	943,3	5,07
важкосуглинкові та легкоглинисті	2155,9	1249,4	1169,8	6,29
Чорноземи типові середньогумусні				
легкосуглинкові	2028,3	1138,0	1042,2	5,61
середньосуглинкові	2286,1	1249,4	1300,0	6,99
важкосуглинкові та легкоглинисті	2781,2	1300,1	1795,1	8,04

ки результативності господарювання будуть відрізнятися від нормативних значень.

Розрахунок диференціальної ренти I за родючістю на ґрунтах різного генезису теж проведено за даними, наведеними в статті Н. Солов'яненко [15] за методом споживчої вартості. Суть його в тому, що виявляється гірший за якістю ґрунт та величина урожаю, що отримується на ньому при суспільно-необхідному рівні витрат, яка приймається за нормальну. В нашому випадку — це дерново-підзолисті піщані ґрунти на піщаних відкладах з рівнем природної урожайності зернових культур 16,6 ц/га. Потім розраховується диференціальна рента I на інших ґрунтах як різниця між нормативною урожайністю на кожному ґрунті та нормальною урожайністю. Розрахунки свідчать, що величина її в межах кожного виду ґрунту закономірно зростає з поважчанням гранулометричного складу, а отже й підвищенням рівня природної родючості ґрунту. На чорноземі типовому середньогумусному важкосуглинковому та легкоглинистому з рівнем природної урожайності 34,7 ц/га диференціальна рента I складає 8,04 ц/га. Таким чином, її величини перевищують значення диференціального рентного доходу на більш родючих ґрунтах і навпаки. Така ж закономірність характерна для умовного (розрахункового) та нормативного (понад мінімальний рівень, необхідний для розширеного відтворення) прибутку.

Якщо розглядати диференціальний рентний дохід як матеріальну основу диференціальних рент I і II [19], то таке перевищення є цілком логічним. Однак у літературі зустрічаються твердження, що диференціальний рентний дохід включає диференціальну ренту I та II [4; 15], а отже, його значення мали б перевищувати суму цих рент. Як зазначалося вище, за потенційної родючості ґрунту, тобто при використанні добрив, нормативний диференціальний рентний дохід при вирощуванні зернових культур створюється тільки на найбільш родючих ґрунтах. Отже, зростання урожайності на більшості ґрунтів у цьому випадку не є адекватним зростанню виробничих витрат на вирощування. Тому на таких ґрунтах буде відсутня й диференціальна рента II. Отже, за прийнятими нормативами витрат на вирощування і урожайності зернових культур на більшості ґрунтів не формується диференціальний рентний дохід та диференціальна рента II, хоча в умовах інтенсифікації виробництва на землях нижчої якості єдиним джерелом диференціальної ренти стає диференціальна рента II [2].

Отже, постає проблема уточнення в конкретних природно-економічних умовах величи-

ни нормативного урожаю та нормативної (технологічної) собівартості продукції в розрізі найпоширеніших агропромислових груп ґрунтів та встановлення на цій основі нормативних показників дохідності та ефективності використання орних земель.

ВИСНОВКИ

В основі всієї системи земельних відносин та методології оцінювання земель сільськогосподарського призначення лежить рентна концепція, а проблема фіксації земельної ренти — одне з найбільш дискусійних питань в умовах розвитку ринкових відносин та приватного землекористування. За сучасних умов ведення аграрного виробництва визначення диференціального рентного доходу та диференціальної ренти можливе на основі нормативних показників урожайності та виробничих витрат на вирощування зернових культур на окремих агропромислових групах ґрунтів. Погляди дослідників на природу диференціального рентного доходу та диференціальної земельної ренти різняться: диференціальний рентний дохід розглядається або як матеріальна основа диференціальної ренти I та II, або навпаки — включає дані види рент.

Величини диференціального рентного доходу з орних земель по Україні, розраховані за економічними показниками вирощування зернових і зернобобових культур виявилися досить динамічними за період 2000—2007 рр., а перед та після цього періоду він не формувався.

Реальним методом визначення диференціального рентного доходу та диференціальної земельної ренти на окремих ґрунтах за сучасних умов ведення аграрного виробництва є використання нормативів урожайності та виробничих витрат на вирощування зернових і зернобобових культур в конкретних природно-економічних умовах та біржової ціни реалізації зерна. Згідно з чинними нормативними показниками, нормативний диференціальний рентний дохід формується на всіх досліджуваних ґрунтах, а величина його зростає з поважчанням гранулометричного складу ґрунту, а отже, й підвищенням рівня його природної родючості. Нормативний диференціальний рентний дохід за потенційної родючості ґрунту формується лише на ґрунтах з вищою природною родючістю, однак величини його в кілька разів нижчі, ніж у випадку природної родючості ґрунту.

Величини диференціальної земельної ренти I, розраховані за нормативними показника-

ми урожайності та виробничих витрат за природної родючості за методом споживчої вартості є близькими до величин диференціального рентного доходу за величиною та тенденцією зростання у випадку поважання гранулометричного складу ґрунту.

Література:

1. Будзяк В.М. Економіко-екологічні основи ефективного сільськогосподарського землекористування: теорія, методологія, практика: автореф. дис..... д-ра екон. наук спец. 08.00.06 — економіка природокористування та охорони навколишнього середовища / В.М. Будзяк. — К., 2008. — 41 с.

2. Бухало О.В. Підвищення ефективності сільськогосподарського землекористування за рахунок вдосконалення нормативної грошової оцінки земель / О.В. Бухало, Є.М. Улько // Економічні, екологічні та соціальні аспекти використання земельних ресурсів в Україні: колективна моногр. / За ред. д-ра екон. наук, професора, чл.-кор. НААН О.В. Ульянченка; Харк. нац. аграр. ун-т. — Х.: Смуґаста тип., 2015. — С. 128—145.

3. Гуторов О.І. Проблеми сталого землекористування у сільському господарстві: теорія, методологія, практика. — Харків, 2010. — 405 с.

4. Дворецький А.М. Оцінка використання земель аграрними підприємствами / А.М. Дворецький // Вісник ОНУ. — 2010. — Т. 15. — Вип. 20: Економіка. — С. 53—57.

5. Ефективність вирощування зернових культур в Україні та нормативна грошова оцінка орних земель / [Смаґа І.С., Беспалько Р.І., Казімір І.І., Романко Р.М.] // Science and education a new dimension / Natural and technical science. — IV (12), issue: 110, 2016. — www.seanewdim.com. — P. 72—75.

6. Закон України "Про оцінку земель": за станом на 11 грудня 2003 р. № 1378 — IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cdi-bin/laws/main.cdi?Nreg=1378-15>

7. Лісовий М.В. Продуктивність основних типів ґрунтів України / М.В. Лісовий, А.В. Комариста, Н.А. Солов'яненко // Вісник ХНАУ. — 2008. — № 2. — Сер. Ґрунтознавство. — С. 12—14.

8. Мессель-Веселяк В.Я. Удосконалення грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення / В.Я. Мессель-Веселяк, М.М. Федоров // Економіка АПК. — 2002. — № 8. — С. 10—16.

9. Методичні основи грошової оцінки земель в Україні: навч. посібник / [Дехтяренко Ю.Ф.,

Лихогруд М.Г., Манцевич Ю.М., Палеха Ю.М.] — К.: Профі, 2007. — 624 с.

10. Петти У. Трактат о налогах и сборах / У. Петти. — Петрозаводск: Петраком, 1993. — 153 с.

11. Постанова КМУ "Про затвердження національного стандарту № 2 "Оцінка нерухомого майна": за станом на 28 жовтня 2004 р. № 1442 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uvecon.in.ua/?mod=content&page=nb-8>

12. Річний звіт за 2010 рік [Електронний ресурс] / НБУ, 2011. — 240 с. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?_id=77106

13. Смаґа І.С. Методичні аспекти визначення диференціального рентного доходу на орних землях / І.С. Смаґа // Науковий вісник НЛТУ України: Сер. економічна. — Львів: РВВ НЛТУ України, 2016. — Вип. 26.6. — С. 152—156.

14. Солов'яненко Н. Оцінка земель в Україні: історичні та методичні аспекти / Ніна Солов'яненко // Землепорядний вісник. — 2014. — № 2. — С. 36—39.

15. Солов'яненко Н. Земельна рента в сільському господарстві: методичні підходи до її визначення / Ніна Солов'яненко // Землепорядний вісник. — 2015. — № 10. — С. 40—43.

16. Третяк А.М. Оцінка сільськогосподарських земель у США та Україні / А.М. Третяк // Вісник аграрної науки. — 2002. — № 9. — С. 80—84.

17. Федоров М.М. Нормативна грошова оцінка земель як складова механізму регуляторної політики держави / М.М. Федоров // Економіка АПК. — 2009. — № 11. — С. 3—10.

18. Юхновський І.Р. Землекористування в Україні: ефективність управління / Юхновський І.Р., Третяк А.М. // Вісник аграрної науки. — 2005. — № 7. — С. 5—10.

19. Ярова Б.М. Економічна ефективність використання земель сільськогосподарського призначення державної власності в Україні: автореф. дис..... канд. екон. наук: спец. 08.00.06 — економіка природокористування та охорони навколишнього середовища / Б.М. Ярова. — К., 2017. — 28 с.

References:

1. Budziak, V.M. (2008), "Economic and ecologic basis for effective agricultural land use: theory, methodology, practice", Ph.D. Thesis, Economy, Council for the study of the productive Forces of the NAS of Ukraine, Kiev, Ukraine.

2. Bukhalo, O.V. and Ulko, Ye.M. (2015), "Increasing the efficiency of agricultural land use by improving the normative monetary valuation of land: kollektive monograph", Smuhasta typ., Kharkiv, pp. 128—145.

3. Hutorov, O.I. (2015), Problemy staloho zemlekorystuvannya u sil's'komu hospodarstvi: teoriia, metodolohiia, praktyka [Problems of sustainable land use in agriculture: theory, methodology, practice], Kharkiv, Ukraine.

4. Dvoret'skyi, A.M. (2010), "Estimation of land use by agrarian enterprises", Visnyk ONU: Economyka, vol. 15, no 20, pp. 53—57.

5. Smaha, I.S. Bepalko, R.I. Kazimir, I.I. and Romanko R.M. (2016), "Efficiency of growing of grain crops in Ukraine and normative monetary valuation of arable land", Science and education a new dimension Natural and technical science, vol. 110, pp. 72—75.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On Land Valuation", available at: zakon.rada.gov.ua/cdi-bin/laws/main.sdi?Nreg=-1378-15 (Accessed 30 Nov 2017).

7. Lisovyi, M.V. Komarysta, A.V. and Solovianenko, N.A. (2008), "Productivity of the major types of soils of Ukraine", Visnyk KhNAU, vol. 2, pp. 12—14.

8. Messel-Veseliak, V.Ia. and Fedorov, M.M. (2002), "Improvement of the monetary valuation of agricultural land", Economyka APK, vol.8, pp. 10—16.

9. Dekhtiarenko, Yu.F. Lykhohrud, M.H. Mantsevych, Yu.M. and Palekha, Yu.M. (2007), Metodychni osnovy hroshovoi otsinky zemel' v Ukraini [Methodological basis of monetary valuation of land in Ukraine: textbook], Profi, Kiev, Ukraine.

10. Petty, U. (1993), Traktat o nalohakh i sborakh [Treatise on Taxes and Fees], Petrakom, Petrozavodsk.

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2004), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine " On the solidification of the national standard №. 2 "Real estate valuation"", available at: <http://www.uvecon.in.ua/?mod=content&page=nb-8> (Accessed 30 Nov 2017).

12. National Bank of Ukraine (2011), "Annual report 2010" available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?.-id=77106> (Accessed 30 Nov 2017).

13. Smaha, I.S. (2016), "Methodological aspects of determining the differential rent income on arable land", Visnyk NLTU, Vol. 26.6, pp. 152—156.

14. Solovianenko, N. (2014), "Land valuation in Ukraine: historical and methodological aspects", Zemlevporyadny visnik, vol. 2, pp. 36—39.

15. Solovianenko, N. (2015), "Land rent in agriculture: methodological approaches to its definition", Zemlevporyadny visnik, vol. 10, pp. 40—43.

16. Tretiak, A.M. (2002), "Estimation of agricultural land in the USA and Ukraine", Visnik agrarnoi nauki, vol. 9, pp. 80—84.

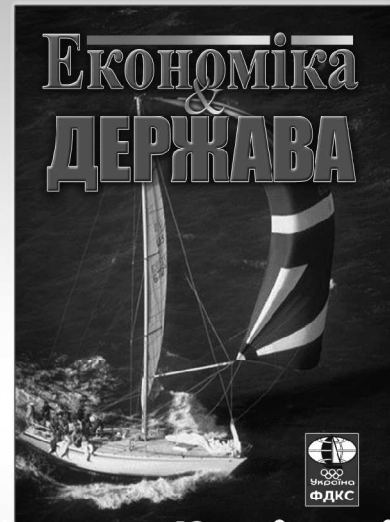
17. Fedorov, M.M. (2009), "Normative monetary valuation of land as a component of the regulatory policy mechanism of the state", Economyka APK, vol. 11, pp. 3—10.

18. Yukhnovskyi, I.R. and Tretiak, A.M. (2005), "Land Use in Ukraine: Management Effectiveness", Visnik agrarnoi nauki, vol. 7, pp. 5—10.

19. Yarova, B.M. (2017), "Economic efficiency of using agricultural lands of state ownership in Ukraine", Ph.C. Thesis, Economy, National University of Bioresources and Natural Resources of Ukraine, Kiev, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2017 р.

Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ

www.economy.in.ua
e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28
(044) 458-10-73